

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2025-29-1-40-48>

УДК 37.015.31:17:172.15

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-1082-3962>

Віталій Бойчук,

доктор педагогічних наук, професор,
Вінницький національний технічний університет
м. Вінниця

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-3443-6315>

Оксана Бойчук,

кандидат педагогічних наук,
Вінницький ліцей безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
м. Вінниця,

ORCID ID <https://orcid.org/0009-0003-2023-5288>

Руслан Мороз,

полковник служби цивільного захисту,
Вінницький ліцей безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
м. Вінниця

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Анотація. Пошук шляхів розвитку освіти в умовах російської війни проти України поглиблює усвідомлення необхідності об'єднаної потужної кваліфікованої дії органів державної влади та управління на всіх рівнях.

У статті проаналізовано надзвичайно важливу в таких умовах проблему національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Автори акцентували увагу на психолого-педагогічних особливостях професійної діяльності в закладах освіти в контексті національно-патріотичного виховання, дослідили особливості освітньої діяльності ліцеїв безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання. З огляду на специфіку освітньої діяльності ліцею особливе місце в ній займає виховний напрям, а саме: заходи із формування національно свідомої патріотичної особистості ліцеїстів, їхнього професійного самовизначення та готовності до відстоювання гуманістичних цінностей, цілісності, незалежності та суверенітету України. З цією метою необхідно організовувати інформаційно-просвітницькі заходи, екскурсії, зустрічі, майстер-класи, брати участь у мистецьких фестивалях, долучати здобувачів освіти до волонтерської та благодійної діяльності.

Встановлено, що освітня робота із дітьми, батьки яких брали чи беруть участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії росії проти України потребує постійного психологічного супроводу. Зміст навчальних предметів у контексті національно-патріотичного виховання має бути ретельно відібраним, спрямованим на формування особистості відповідно до завдань, визначених у "Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України". Особливе місце в навчанні ліцеїстів займає постійне вивчення специфіки роботи підрозділів системи МВС України.

Професійна педагогічна діяльність у закладах спеціалізованої освіти передбачає особливий розпорядок роботи, спеціальний підбір змістового наповнення навчальних предметів, особливу увагу до виховного аспекту освітньої діяльності, потребує спеціального психологічного супроводу.

Ключові слова: заклад спеціалізованої освіти, ліцей безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання, Концепція національно-патріотичне виховання, професійна діяльність, психологічний супровід.

© Віталій Бойчук, Оксана Бойчук, Руслан Мороз, 2025

Вступ. Розв'язання надзвичайно актуальних і складних завдань, пов'язаних з національно-патріотичним вихованням здобувачів освіти, потребує здійснення наукознавчих досліджень й відповідного методологічного обґрунтування з урахуванням реалій та процесів характерних для нашої держави. Воєнні конфлікти завжди супроводжуються стресом, надзвичайними обставинами та травматичними подіями, які можуть мати негативний вплив на психічний стан людей. Важкий час накладає відбиток на всі сфери життя, зокрема і на систему освіти [1, с. 1–6]. Очевидним нині є те, що в умовах повномасштабної війни освіта в Україні стала на позиції невід'ємної складової стратегічного плану розвитку країни. Винятково важливого значення у цьому контексті набуває проблема національно-патріотичного виховання в закладах освіти, ґрунтовні засади якого висвітлені в Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Особливої уваги потребують питання законодавчого і нормативно-правового забезпечення розвитку освіти в добу війни. Адже реалізація державної освітньої політики — це запорука формування людського капіталу, підготовки висококваліфікованих фахівців для повоєнної відбудови України [9, с. 9]. Передусім це потребує оперативного прийняття сміливих рішень, внесення змін і доповнень до законів України та відповідних нормативно-правових документів у сфері освіти за різними напрямками, зокрема: законодавчими, організаційними, освітніми, соціально-педагогічними, соціально-культурними, медичними та іншими з урахуванням особливостей і потреб різних категорій населення й особливо дітей шкільного віку.

Мета та завдання. Мета статті – проаналізувати особливості професійної психолого-педагогічної діяльності в закладах освіти в контексті національно-патріотичного виховання.

Завдання дослідження:

- дослідити особливості організації освітнього процесу в спеціалізованих закладах освіти безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання;
- виокремити специфічні умови професійної педагогічної діяльності в закладах з повним пансіоном;
- встановити роль виховної роботи в закладах спеціалізованої освіти безпекового спрямування.

Методи дослідження. У процесі дослідження теми використано загальнонаукові теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення) та емпіричні методи (спостереження, вимірювання, опитування, анкетування, тестування).

Результати дослідження. У лютому 2024 року міністр внутрішніх справ І. Клименко повідомив про відкриття ліцеїв безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання МВС, наголосивши, що метою створення цих закладів є надання якісної освіти для дітей, батьки яких загинули, зникли безвісти, отримали поранення на фронті або ж

безпосередньо беруть участь у бойових діях. Відповідно до Положення Кабінету Міністрів України Про ліцей безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання від 09.04.2024 року в Україні створено систему закладів спеціалізованої освіти, що забезпечують здобуття профільної середньої освіти, формування в молодого покоління високої патріотичної свідомості, забезпечення всебічного гармонійного розвитку особистості, формування в ліцеїстів поваги до законодавства та готовності до служіння українському народові з метою подальшого проходження служби в органах сектору безпеки і оборони.

У 2025 році в структурі Львівського національного університету безпеки життєдіяльності створено Вінницький ліцей безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання. На навчання до ліцею на підставі направлення органів сектору безпеки і оборони приймаються діти військовослужбовців, поліцейських, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, інших працівників органів сектору безпеки і оборони (зокрема звільнених з військової служби, служби цивільного захисту, служби в поліції), насамперед діти тих, що загинули (померли) чи зникли безвісти, стали особами з інвалідністю внаслідок поранення (контузії, травми, каліцтва) під час виконання службових обов'язків, пов'язаних із їх безпосередньою участю в здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації проти України; що брали та беруть безпосередню участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації проти України; учасників бойових дій органів сектору безпеки і оборони, які придатні за станом здоров'я і закінчили 9 клас закладу загальної середньої освіти в рік вступу. Нині функціонує п'ять таких ліцеїв, здобувачами освіти в яких є діти, що зазнали негативного впливу війни. Ліцеїсти під час навчання безоплатно цілодобово проживають у спеціально обладнаних приміщеннях ліцею (пансіонах) (особи жіночої статі - в окремих спеціально обладнаних приміщеннях), здобувають повну загальну середню освіту [3, с. 2].

Відповідно до мети та основних завдань національно-патріотичного виховання в навчальних закладах створено всі умови для «становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей українського народу, національної самобутності» [6, с. 3].

Відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України та Положення Кабінету Міністрів України Про ліцей безпекового спрямування та

національно-патріотичного виховання розроблено стратегію розвитку Вінницького ліцею безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання, у якій визначено основні завдання й напрями розвитку закладу освіти:

- створення сучасного освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації, спрямованого на індивідуальний розвиток особистості;
- здійснення особистісно-орієнтованого підходу до навчання та виховання, впровадження передових педагогічних методик, формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти;
- упровадження в освітній процес інноваційно-комунікаційних технологій, формування цифрової грамотності ліцеїстів і педагогів;
- формування позитивної мотивації до навчання, відповідального ставлення до освітнього процесу;
- створення ефективної системи безперервної освіти педагогів, заохочення їх творчої ініціативи у напрямку пошуку нових форм і методів професійної діяльності;
- збереження і зміцнення морального та фізичного здоров'я учасників освітнього процесу.

Місія Ліцею полягає у формуванні патріотично свідомої, фізично загартованої та морально стійкої молоді, що розуміє свою відповідальну роль у сучасному суспільстві.

Специфіка освітнього процесу в ліцеях безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання зумовлена метою закладу спеціалізованої освіти, особливим режимом роботи й навчання, що пов'язаний з цілодобовим перебуванням здобувачів освіти, їхньою соціальною особливістю, необхідністю тісної постійної співпраці вчителів із офіцерами-вихователями. [2, с. 102–108].

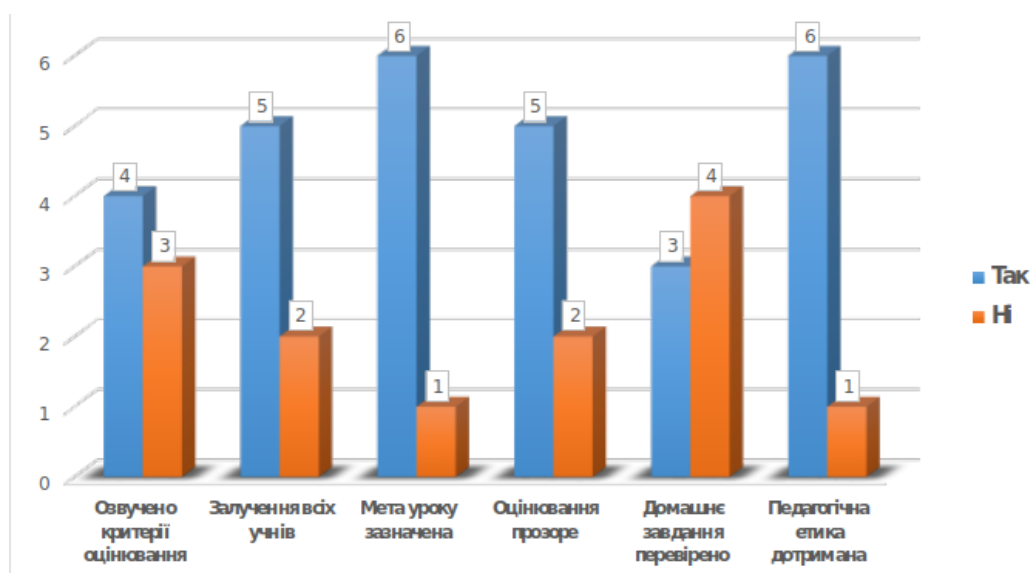
З метою забезпечення ефективності освітніх та управлінських процесів у ліцеях безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання упроваджено внутрішню систему забезпечення якості освіти, що спрямована на вдосконалення освітніх та управлінських процесів за чотирма напрямками: освітнє середовище; система оцінювання здобувачів освіти; професійна діяльність педагогічних працівників закладу освіти; управлінські процеси закладу освіти [5; 7; 8].

У Вінницькому ліцеї безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання було проведено комплексне внутрішнє самооцінювання освітньої діяльності, яке охоплювало анкетування учасників освітнього процесу (128 учнів, 115 батьків, 16 педагогічних працівників), а також здійснено спостереження за професійною діяльністю педагогів. Отримані результати свідчать про позитивну динаміку в організації освітнього процесу.

За результатами опитування визначено позитивні аспекти професійної діяльності педагогічних працівників: педагогічні працівники дотримуються принципу академічної доброчесності та професійної етики під час взаємодії зі здобувачами освіти; педагоги демонструють належний рівень володіння методиками викладання та дидактичними засобами, активно використовують елементи інтерактивного навчання; спостерігається позитивна динаміка в частині аргументації виставлених оцінок, а також у створенні сприятливого емоційного середовища на уроках, та виявлено проблемні моменти, що потребують удосконалення.

Таблиця 1.

Аналіз спостережень за педагогічною діяльністю

Обговорення. Професійна діяльність педагога в закладах спеціалізованої освіти є надзвичайно складною як за змістом, так і за формою.

По-перше, працюючи із дітьми, батьки яких брали чи беруть участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації проти України, учитель не може обмежуватися тільки викладанням: від нього очікується бути чуйним до потреб ліцеїстів, спостерігати та розуміти їхні індивідуальні здібності та психологічні стани, а також уміти ефективно спілкуватися з усіма учасниками освітнього процесу [1, с. 64].

Особливої уваги потребує робота з ліцеїстами, що пройшли складні життєві випробування, зумовлені війною. Травматичний досвід мав значний вплив на їхнє життя і вони потребують постійної підтримки. Педагогічні працівники не можуть дозволити собі

паніку, страх, відчай, розчарування, оскільки вони є орієнтирами для здобувачів освіти, що перебувають цілодобово в ліцеї й обмеженні в неопосередкованому спілкуванні зі своїми рідними. Вони повинні віднайти в собі сили демонструвати психологічну стабільність, не втрачати самоконтроль у стані довготривалого стресу, вміло відновлюючи свої ресурси [4, с. 94]. Це потребує спеціальної психологічної підготовки, постійних психологічних консультацій, психологічного супроводу, тренінгів тощо.

По-друге, педагогічному колективу у ліцеях безпекового спрямування, виконуючи затверджену освітню програму, доцільно працювати над змістовим забезпеченням освітнього процесу. Зміст навчальних предметів має бути ретельно відібраним, спрямованим на формування ключових та предметних компетентностей та на формування особистості ліцеїста відповідно до завдань, визначених у “Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України”. У цьому процесі важливі такі національні атрибути, як мова людини, її культурно-побутові звичаї, особливості володіння надбаннями народної творчості [2, с. 94]. Особлива роль у цьому відводиться вчителям предметів суспільно-гуманітарного циклу і вихователям.

По-третє, позитивний вплив на якість освітнього процесу в ліцеях безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання має тісна співпраця педагогів і вихователів, діяльність яких направлена на формування в ліцеїстів ціннісних орієнтирів, громадянської самосвідомості на прикладах героїчної боротьби українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності. З цією метою у 2024-2025 навчальному році в закладі проведено 38 тематичних зустрічей, 11 екскурсій (до музею-садиби М. Пирогова, ретро-музею, краєзнавчого музею, Вінницького планетарію, вінницьких катакомб), низку позакласних виховних заходів із відзначення державних свят та вшанування народних символів України (зустріч із волонтеркою, очільницею громадської організації «Мольфар» до Дня гідності та свободи, Дня Соборності України, фотовиставка «Україна – країна унікальних людей» до Дня Збройних Сил України, відвідування соціальних закладів м. Вінниці до Дня захисників та захисниць України, покладання квітів Дня пам'яті жертв війни в Україні, Дня Героїв Небесної сотні тощо).

Навчальний рік для першокурсників у ліцеї розпочинається із підготовчого курсу ліцеїста, що розпочинається за 2 тижні до початку навчального року, та складання клятви ліцеїста 1 жовтня, у День захисників і захисниць України. Потужний виховний вплив на ліцеїстів справили зустрічі із бійцями НГУ «Червона калина». Свої таланти вихованці ліцею виявили під час участі в дитячо-юнацькому фестивалі «Сурми звитяги» та фестивалі хорового мистецтва «Заспіваймо пісню за Україну». Особливе місце в освітній діяльності ліцею займає постійне вивчення специфіки підрозділів системи МВС України шляхом

організації зустрічей із представниками цих підрозділів: Національної поліції України, ДСНС, НГУ «Азов», роти тактико-оперативного реагування.

Висновки. Отже, пошук шляхів розвитку освіти в умовах російської війни проти України поглиблює усвідомлення необхідності об'єднаної потужної кваліфікованої дії органів державної влади та управління на всіх рівнях. Ліцеї безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання — це новітні соціальні заклади освіти, що мають на меті формування молоді національно свідомої еліти українського суспільства та соціальну підтримку дітей, чії батьки або найближчі члени родини загинули (померли) чи зникли безвісти, стали особами з інвалідністю під час виконання службових обов'язків, пов'язаних з стримуванням збройної агресії Російської Федерації проти України. Професійна педагогічна діяльність у таких закладах спеціалізованої освіти передбачає особливий режим роботи, спеціальний підбір змістового наповнення навчальних предметів, особливу увагу до виховного аспекту освітньої діяльності, потребує спеціального психологічного супроводу.

Список використаних джерел

1. Аналіз стану утвердження української національної ідентичності: препринт / І. Д. Бех, К. О. Журба, Л. В. Канішевська, А. В. Корнієнко, Р. В. Малиношевський, О. Д. Рейпольська, О. В. Мусієнко. Івано-Франківськ: НАІР, 2024. 36 с.
2. Бех І. Д. Виховні проблеми воєнного часу в контексті зміцнення незалежності України. *Вісник НАПН України*. 2024. № 6(2). С. 1. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6203>
3. Положення Кабінету Міністрів України Про ліцеї безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/420-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення – 09.09.2025)
4. Кудар К. В. Посттравматичне зростання у поліцейських і військовослужбовців після виконання службових обов'язків у нетипових умовах. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*. Харків, 2020. С. 205-208. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/27_03_2020/pdf/62.pdf
5. Карамушка Л. М., Шевченко А. М. Переживання персоналом освітніх організацій стресу в умовах війни. *Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах воєнного стану : матер. XI Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ, 2022. С. 64–67.
6. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12>
7. Піддячий В. М. Професійна адаптація педагогів в умовах динамічних змін сучасного світу. *Сучасні проблеми підготовки вчителя: теорія і практика: матеріали Звітної науково-практичної конференції Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих ім. Івана Зязюна НАПН України за 2021 рік*. Київ, 2022. С. 94–97.
8. Олійник І. Ю. Успішне навчання студентів сьогодні – це вагомий крок до успіху України завтра. *Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації*. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 220-224.
9. Українська освіта в полум'ї війни : монографія / Ничкало Н., Овчарук О., Гордієнко В., Іванюк І. Київ : ТОВ “Юрка Любченка”, 2024. 205 с.

References

1. Bekh, I. D., Zhurba, K. O., Kanishevskaya, L. V., Korniienko, A. V., Malynoshevskiy, R. V., Reipolska, O. D., & Musiienko, O. V. (2024). *Analiz stanu utverzhennia ukrainskoi natsionalnoi*

identychnosti: preprint [Analysis of the state of affirmation of Ukrainian national identity: Preprint]. Ivano-Frankivsk: NAIR.

2. Bekh, I. D. (2024). Vykhovni problemy voiennoho chasu v konteksti zmitsnennia nezalezhnosti Ukrainy [Educational problems of wartime in the context of strengthening Ukraine's independence]. *Visnyk NAPN Ukrainy*, 6(2),1.

3. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024). *Pro litsei bezpekovoho spriamuvannia ta natsionalno-patriotynoho vykhovannia* [On Lyceums of Security Orientation and National-Patriotic Education] *Regulation*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/420-2024-%D0%BF#Text>

4. Kudar, K. V. (2020). Posttravmatychnе zrostannia u politseiskykh i viiskovosluzhbovtziv pislia vykonannia sluzhbovykh oboviazkiv u netyповykh umovakh [Post-traumatic growth in police and military personnel after performing official duties in atypical conditions]. *Psykhologichni ta pedahohichni problemy profesiinoi osvity ta patriotynoho vykhovannia personalu systemy MVS Ukrainy* (pp. 205-208). Kharkiv. Retrieved from https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/27_03_2020/pdf/62.pdf

5. Karamushka, L. M., & Shevchenko, A. M. (2022). Perezhyvannia personalom osvitnikh orhanizatsii stresu v umovakh viiny [Stress experienced by staff of educational organizations in wartime]. *Psykhologo-pedahohichniy suprovid profesiinoi pidhotovky ta pidvyshchennia kvalifikatsii fakhivtsiv v umovakh voiennoho stanu: Conference Proceedings* (pp. 64–67). Kyiv.

6. *Kontseptsiia natsionalno-patriotynoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy* [The concept of national-patriotic education in the education system of Ukraine]. (2022). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12>

7. Pidchiachyi, V. M. (2022). Profesiina adaptatsiia pedahohiv v umovakh dynamichnykh zmin suchasnoho svitu [Professional adaptation of teachers in the conditions of dynamic changes in the modern world]. *Suchasni problemy pidhotovky vchytelia: teoriia i praktyka: materialy Zvitnoi naukovo-praktychnoi konferentsii Instytutu pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh im. Ivana Ziaziuna NAPN Ukrainy za 2021 rik* (pp. 94–97). Kyiv.

8. Oliinyk, I. Yu. (2024). Uspishne navchannia studentiv sohodni – tse vahomyi krok do uspihу Ukrainy zavtra [Successful education of students today is a significant step towards the success of Ukraine tomorrow]. *Osvitnii protses v umovakh viiny ta u povoiennyi period: vyklyky, pravyla, perspektyvy* (pp. 220-224). Lviv – Torun: Liha-Pres.

9. Nychkalo, N., Ovcharuk, O., Hordiienko, V., & Ivaniuk, I. (2024). *Ukrainska osvita v polumi viiny* [Ukrainian education in the flames of war]. Kyiv: TOV “Yurka Liubchenka”.

Boichuk Vitaliy,

*Doctor of Sciences in Education, Professor,
Vinnytsia National Technical University
Vinnytsia, Ukraine*

Boichuk Oksana,

*PhD in Pedagogy,
Vinnytsia Lyceum of Security Orientation and National-Patriotic Education
of Lviv State University of Life Safety
Vinnytsia, Ukraine*

Moroz Ruslan,

*Colonel of the Civil Protection Service,
Vinnytsia Lyceum of Security Orientation and National-Patriotic Education
of Lviv State University of Life Safety
Vinnytsia, Ukraine*

**PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FEATURES OF PROFESSIONAL
ACTIVITY IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE CONTEXT OF NATIONAL-
PATRIOTIC EDUCATION**

Abstract. *The search for ways to develop education in the context of Russia's war against Ukraine deepens the understanding of the need for the united, powerful, and qualified action by the state authorities and administration at all levels.*

The article analyzes the pressing issue of national-patriotic education in the Ukrainian education system in the current context. The authors focused on the psychological and pedagogical features of professional activity in educational institutions in the context of national-patriotic education. They investigated the peculiarities of educational activities in security-oriented lyceums and national-patriotic education. Given the specifics of the lyceum's educational activities, a special place in it is occupied by the educational direction, namely: measures to form a nationally conscious, patriotic personality in lyceum students, their professional self-determination, and their readiness to defend humanistic values, the integrity, independence, and sovereignty of Ukraine. For this purpose, it is necessary to organize information and educational events, excursions, meetings, and master classes, and to participate in art festivals and involve students in volunteer and charitable activities.

It was established that educational work with children whose parents participated or are participating in the events to ensure national security and defense, repel and deter Russia's armed aggression against Ukraine requires constant psychological support. The content of academic subjects in the context of national-patriotic education must be carefully selected to form an individual in accordance with the tasks defined in the "Concept of National-Patriotic Education in the Education System of Ukraine". The constant study of the specifics of the work of the units of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine occupies a special place in the education of lyceum students.

Professional pedagogical activity in specialized educational institutions involves a specific work schedule, the selection of content for academic subjects, special attention to the educational aspect of educational activities, and requires special psychological support.

Keywords: *Specialized educational institution, lyceum of security orientation and national-patriotic education, Concept of national-patriotic education, professional activity, psychological support.*

Стаття надійшла до редакції 15.08.2025

Стаття прийнято до редакції 30.08.2025